

УДК 159.922.6:174

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.291094>

Оксана Ісаєва, доктор педагогічних наук,
професор кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету "Львівська політехніка",
професор кафедри латинської та іноземних мов

Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького

Ганна Шайнер, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
Інституту гуманітарних і соціальних наук
Національного університету "Львівська політехніка"

ЦІННОСТІ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Стаття присвячена проблемі формування цінностей у студентів майбутніх технічних спеціальностей під час навчально-пізнавальної діяльності.

Формування ціннісних орієнтацій студентів відбувається лише у процесі навчальної діяльності, оскільки цей процес пов'язаний з системою відносин, до якої залучений суб'єкт. Тому формування ціннісних орієнтацій студентів треба розглядати як процес засвоєння ними суспільних цінностей, знань, соціальних норм і правил, що можливо лише при науково-організаційному забезпеченні аксіологічного підходу до професійної підготовки студентів технічних закладів. Власне психолого-педагогічний аспект теорії цінностей корелює з культурологічним аспектом у процесі формування майбутнього фахівця.

Ключові слова: цінності; професійна підготовка; студенти технічних спеціальностей; особистість.

Літ. 8.

Oksana Isayeva, Doctor of Sciences (Pedagogy),
Professor of the Pedagogy and Innovative Education Department,
Institute of Law, Psychology and Innovative Education,
Lviv Polytechnic National University,

Professor of the Latin and Foreign Languages Department,
Lviv Danylo Halytskyi National Medical University

Hanna Shayner, Ph.D. (Pedagogy),
Associate Professor of the Foreign Languages Department,
Institute of Humanities and Social Sciences,
Lviv Polytechnic National University

VALUES AS THE SOURCE OF STUDENTS' PROFESSIONAL TRAINING AT HIGHER TECHNICAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The article is devoted to the problem of forming values of future technical specialties during educational and cognitive activities.

The purpose of the article is to consider the possibilities of establishing basic values in the process of professional training of students at higher technical educational institutions.

The formation of value orientations of students occurs only in the process of educational activity, since this process is related to the system of relations in which the subject is involved. Therefore, the formation of students' value orientations should be considered as a process of their assimilation of social values, knowledge, social norms and rules, which is possible only with scientific and organizational provision of an axiological approach to professional training of students of technical institutions.

The task of higher institutions for the purpose of cognitive activity is to strengthen the emphasis on the perception of information about values in general and the moral values of the individual in particular, to prepare future students of technical specialties for active creative participation in the cognitive process, which will contribute to the formation of positive traits, readiness for self-improvement, the necessity for actualization and realization own potential, confirmation of professional knowledge in consciousness and demonstration of originality and creativity, using computer technologies and methods of work organization or management.

Keywords: values; professional training; students of technical specialties; personality.

Постановка проблеми. Український соціум увійшов у діапазон Європейського простору, що уможливило національній

системі вищої освіти збагатитися здобутками світової культури, зберігаючи й активно поширюючи національні цінності в університетському середови-

щі, що відіграє важливу роль у формуванні сучасного фахівця. Психолого-педагогічний аспект теорії цінностей корелює з культурологічним аспектом у процесі формування майбутнього фахівця. Адже цінності безпосередньо впливають на майбутню діяльність і життєвий простір фахівця технічного профілю. Тому відкритість сучасного освітнього простору дає змогу активно переймати досвід кращих освітніх систем з урахуванням глобалізаційних та інтеграційних процесів з метою становлення фахівців нової генерації.

Водночас вивчення сучасних наукових джерел засвідчує, що дослідження професійної підготовки фахівців технічного профілю з орієнтацією на цінності є **актуальним** і важливим аспектом в умовах воєнного стану.

Мета статті – розглянути можливості закладення базових цінностей в процесі професійної підготовки студентів вищих технічних закладів освіти.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

- визначити роль цінностей для подальшої кар'єри студентів технічних спеціальностей як особистостей;
- схарактеризувати можливості формування цінностей у студентів при підготовці фахівців технічних спеціальностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цінності як науково-педагогічна проблема вивчалися у різних галузях: О. Асмолов, Б. Братусь, О. Леонт'єв, Д. Леонт'єв, В. Сержантов, С. Рубінштейн розглядали структуру цінностей; І. Бех, М. Боришевський, О. Злобіна, О. Столярчук, Т. Титаренко проаналізували сутнісні характеристики цінностей та їхнє значення у житті особистості; В. Білські, Б. Братусь, С. Бубнова, Б. Єрасов, А. Маслоу, Г. Олпорт, М. Рокіч, В. Тугаринов, В. Франкл, Ш. Шварц класифікували цінності; Б. Анан'єв, О. Леонт'єв, В. Мясішев, С. Рубінштейн, Д. Узнадзе визначили психолого-педагогічний аспект теорії цінностей; В. Ядов, Д. Узнадзе, Е. Шпранге довели ототожнення цінностей з поняттям ціннісної орієнтації; В. Вергунова, В. Волкова, І. Григорчук, Н. Євдокимова, Н. Іванцев, Н. Максимчук, М. Шевчук схарактеризували особливості ціннісних орієнтацій студентів гуманітарних напрямів; Б. Братусь, Ф. Василюк, Б. Додонов, Ю. Зінченко, Ю. Жуков, А. Маслоу, Ю. Шерковін визначили кореляцію понять “цінність” і “потреба”, “мотив” тощо.

Виклад основного матеріалу. Цінності, як і ціннісні орієнтації, мають безпосередній зв'язок з ідеологією суспільства в сучасній педагогічній науці, тому професійна підготовка студентів технічних спеціальностей вимагає нових підходів до формування моральних якостей і, зокрема, цінностей з метою становлення особистості. Адже ціннісні орієнтації мають безпосередній вплив на формування потреб особистості, тобто, як стверджує науковець

І. Бех, особистісні цінності становлять внутрішній стрижень особистості, який можна інтерпретувати як ціннісну етичну орієнтацію, котра забезпечує цілісно-суб'єктивне розуміння окремих актів поведінки особистості та сприяє побудові прогнозу її поведінки у ширшому контексті [1], що матиме важливе значення для майбутньої кар'єри.

Зазначимо, що формування ціннісних орієнтацій як ідеалізація чи життєві цілі особистості [3] відбувається лише у процесі навчальної діяльності, оскільки він пов'язаний із системою відносин, до якої залучений суб'єкт. Тому закладення основ ціннісних орієнтацій студентів треба розглядати як процес засвоєння ними суспільних цінностей, знань, соціальних норм і правил, що можливо лише при науково-організаційному забезпеченні аксіологічного підходу до професійної підготовки студентів технічних закладів освіти. Адже дослідник узагальнює, що “Тривала моральна криза суспільства, постійний пошук нових цінностей та життєвих орієнтирів не призводить до досить позитивних результатів” [4]. Власне тому роль та значення цінностей як важливої складової навчально-виховного процесу студентів у вищих технічних закладах освіти потребують і моральної підготовки викладачів в умовах воєнного стану, адже система цінностей розглядається як сукупність переконань у пріоритетах певного способу поведінки чи кінцевої мети існування певної поведінки або інших цілей [8].

Варто зацентувати, що система закладення цінностей майбутнім фахівцям-технікам є загальнопоширеною і мінливою з огляду на вплив розмаїтих “зовнішніх” чи “внутрішніх” чинників [7, 268], що зумовлено професійною підготовкою з огляду на реформування сучасної вищої освіти з метою входження в Європейський освітній простір. Тому погоджуємося з твердженням науковця М. Боришевського, що “певна система цінностей втілюється, опредмечується в тих чи тих конкретних феноменах, пов'язаних із відповідними формами життєдіяльності, у якій і здійснюється оволодіння цінностями, їх поступове перетворення з явища “зовнішнього” у явище “для себе”, тобто відбувається переведення цінностей суспільних у цінності суб'єктно значущі для самого індивіда” [2].

Як відомо, соціологи розрізняють цінності, що характеризують історичну епоху, соціально-економічний устрій, націю тощо, а також специфічні цінності професійних і демографічних груп людей, зокрема молоді чи груп із асоціальною спрямованістю, оскільки неоднорідність соціальної структури суспільства призводить до існування у будь-який історичний відрізок часу різних, іноді навіть суперечливих цінностей.

Проте для студентів технічних закладів освіти важливими вважаємо соціальні й особистісні цінності. Власне аналізуючи поняття “цінності” в сис-

темі соціологічного знання, відзначаємо важливість соціальних цінностей як моральних і естетичних імперативів для духовного і культурного становлення особистості майбутнього фахівця, що є визначальним для науково-організаційного забезпечення аксіологічного підходу до професійної підготовки студентів. Адже дослідники В. Марчук та Н. Стадник вважають, що ціннісні орієнтації студентів – це структурне утворення взаємопов'язаних компонентів, зміст яких співвідноситься з діяльністю особистості й передбачає становлення студента як соціально активного суб'єкта, так і високо кваліфікованого майбутнього фахівця [5, 186]. Тож процес закладення цінностей та система їх формування не висвітлені у жодному силабусі університетських програм. Отож, існує реальна проблема розриву між високим професійним рівнем підготовки фахівців і недостатньо сформованим рівнем особистісних цінностей у них, оскільки цінності розглядають складовою культури. Власне тому розглянемо суть *культурологічного підходу* і його імплементацію в освітній процес з метою формування цінностей у студентів технічного профілю.

Варто наголосити, що дослідження поняття “цінності” з точки зору культурологічного знання доводить, що цінність є основою і фундаментом культури, які підтверджують визначення поняття “культура”, сформульовані вітчизняними і зарубіжними вченими та дослідниками. Власне Нейл Сmeler, один із видатних американських соціологів і культурологів, вважає, що сучасне визначення культури символізує переконання, цінності і виразні засоби, які є загальними для певної групи та служать для упорядкування досвіду чи регулювання поведінки членів цієї групи. Науковець І. Бушман доводить, що “найбільш поширеним є розгляд цінностей як високого ступеня значущості певних явищ та/чи предметів реального світу, що зумовлено потребами та інтересами соціального суб'єкта” [4]. Таким чином, культура визначається як певна сукупність цінностей, традицій, норм, стандартів поведінки тощо.

Також низка соціологів і культурологів, розвиваючи своєрідну концепцію культури, визначають цінність як основу і фундамент будь-якої культури. Власне тому культура в найширшому сенсі поняття є сукупністю всього створеного або визнаного суспільством на тій чи тій стадії його розвитку.

Загальновідомо, що культурологи розглядають культуру сукупністю матеріальних і духовних цінностей, створених людиною. Тому цінності в культурології набувають значення регуляторів, тобто створюють більш гнучкий рівень регуляції суспільства, підпорядковуючи собі функціонування звичаїв, норм і традицій особливо важливих для суспільства.

Висновуємо, що сукупність духовних цінностей, прийнята і засвоєна окремою особистістю, стано-

вить внутрішню культуру людини. Вищим рівнем розвитку внутрішньої культури є духовність. Духовність – це найвищий ступінь емоційно-морального розвитку людини, гармонія ідеалів із загальнолюдськими цінностями і високоморальними вчинками, в основі яких лежать потреба служити людям, рефлексія, постійне прагнення до самовдосконалення.

Отож, аксіосфера особистості є системою, що розвивається і має об'єктивно-суб'єктивний характер. Її об'єктивність зумовлена суспільним буттям, специфікою і рівнем професійних та суспільних відносин, затребуваністю у соціумі тих чи тих якостей і моральних норм, впливом загальнолюдських і морально-етичних цінностей, етнічними традиціями, національним менталітетом. Водночас цінності суб'єктивні, оскільки закладаються під впливом свідомості індивіда. Діючи на підставі суспільно зумовленої необхідності, людина завжди має і використовує можливість вибору того чи того шляху, мотивованого її потребами, інтересами, переконаннями і урахуванням умов, тобто конкретною ситуацією. Звідси випливає, що в процесі формування аксіологічної спрямованості культури студентів необхідно звертати увагу на вивчення не тільки зовнішньої системи відносин, але і внутрішньої, розкриваючи характер взаємодії двох систем. Саме від рівня їх взаємодії залежить розуміння особистістю цінностей, що засвоюються нею, перенесення їх на конкретний предмет діяльності на основі особистісно-професійної культури. Порівняння “зовнішніх” і “внутрішніх” цінностей надає сенс існуванню особистості, ставить її у позицію особистої відповідальності за власні дії і вчинки, тобто “Існування, визнання й поширення тієї або іншої системи цінностей, нерозривно зв'язано як з економічною й військовою міццю суспільств, що підтримують дані цінності, так і з особистим бажанням нації боротися за свої права” [3].

Уважаємо, що завданням вищої школи з метою пізнавальної діяльності є посилення акценту для сприйняття інформації про цінності загалом і моральні цінності особистості зокрема, підготовка майбутніх студентів технічних спеціальностей до активної творчої участі у пізнавальному процесі, що сприятиме формуванню позитивних рис, готовності до самовдосконалення, потребі в актуалізації та реалізації власного потенціалу, утвердженні в свідомості професійних знань та демонструванні оригінальності й творчості, використовуючи комп'ютерні технології та методи організації роботи чи менеджменту. Власне сформованість ціннісного відношення актуалізує прояв свідомої активності у спілкуванні та різних видах діяльності [6].

Висновки. Одним із напрямів забезпечення ефективною підготовки майбутніх студентів технічних спеціальностей повинен акцентуватися на системі цінностей з метою формування особистості нового

взірця. Формування цінностей у студентів технічних спеціальностей під час навчально-пізнавальної діяльності відіграє рушійну роль для подальшої кар'єрної діяльності. Тому в процесі професійної підготовки особливу увагу варто зосереджувати на культурологічному підході, який включає як особистісну, так і соціальну систему цінностей. "Зовнішні" і "внутрішні" цінності уможливають розвиток особистісно-професійної культури особистості.

Перспективу подальших досліджень бачаємо у впливі глобалізаційних процесів на підготовку майбутніх студентів технічних спеціальностей в умовах воєнного стану.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання : науково-метод. посібник. Київ : ІЗМН, 1998. 204 с.
2. Боришевський М.Й. Духовність особистості: соціально-психологічна сутність, детермінанти становлення та розвитку. *Проблеми загальної та педагогічної психології* : зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / за ред. С.Д. Максименка. Київ, 2007. Т. IX. Ч. 5. С. 25–32.
3. Бочелок В.В. Психологія вивчення ціннісних орієнтацій сучасної особистості. *Теорія і практика сучасної психології*. 2012. № 4. С. 5–9.
4. Бушман І.О. Ціннісні орієнтири сучасного суспільства. *Гілея: науковий вісник*. 2015. Вип. 102. С. 201–205.
5. Марчук В., Стадник Н. Сутнісні характеристики ціннісних орієнтацій студентів. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки*. 2018. № 1. С. 183–187.
6. Піроженко Т.О. Відображення проблеми ціннісних орієнтацій дитини дошкільного віку у сучасній теорії та практиці виховання. *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г.С. Костюка НАПН України *Психологія розвитку дошкільника*. Київ : Срібна хвиля, 2013. Т. IV. Вип. 9. С. 213–236.
7. Подолянчук Д.С. Ціннісні орієнтації студентської молоді як предмет соціально-психологічного дослідження. *Габітус*. 2020. № 19. С. 263–270.
8. Rokeach M. *Beliefs, Attitudes, and Values*. San Francisco : Josey-Bass Co, 1972. 214 p.

REFERENCES

1. Bekh, I.D. (1998). *Osobystisno zoriyentovane vykhovannya* [Personally oriented education]. *Scientific and method*. Kyiv, 204 p. [in Ukrainian].
2. Boryshevskiy, M.Y. (2007). *Dukhovnist osobystosti: sotsialno-psykholohichna sutnist, determinanty stanovlennya ta rozvytku* [Spirituality of personality: social and psychological essence, determinants of formation and development]. *Problems of general and pedagogical psychology: collection of science of the Institute of Psychology named after H.S. Kostyuk of the National Academy of Sciences of Ukraine*. (Ed.). S.D. Maksimenko. Kyiv. Vol. IX. part. 5. pp. 25–32. [in Ukrainian].
3. Bochelyuk, V.V. (2012). *Psykhohohiya vyvchennya tsinnisnykh oriyentatsiy suchasnoyi osobystosti* [Psychology of the study of value orientations of a modern personality]. *Theory and practice of modern psychology*. No. 4. pp. 5–9. [in Ukrainian].
4. Bushman, I.O. (2015). *Tsinnisni oriyentury suchasnoho suspilstva* [Value orientations of modern society]. *Gilea: Scientific Bulletin*. Vol. 102. pp. 201–205. [in Ukrainian].
5. Marchuk, V. & Stadnik, N. (2018). *Sutnisni kharakterystyky tsinnisnykh oriyentatsiy studentiv* [Essential characteristics of students' value orientations]. *Scientific Bulletin of Mykolaiv National University named after V.O. Sukhomlynskyi. Series: Pedagogical sciences*. No. 1. pp. 183–187. [in Ukrainian].
6. Pirozhenko, T.O. (2013). *Vidobrazhennya problemy tsinnisnykh oriyentatsiy dytny doskilnoho viku v suchasniy teorii ta praktytsi vykhovannya* [Reflection of the problem of value orientations of preschool children in modern theory and practice of education]. *Actual problems of psychology: coll. of science Ave. G.S. Kostyuk Institute of Psychology, National Academy of Sciences of Ukraine Psychology of preschool child development*. Kyiv, Vol. IV. Issue 9. pp. 213–236. [in Ukrainian].
7. Podolyanchuk, D.S. (2020). *Tsinnisni oriyentatsiyi student-skoyi molodi yak predmet sotsialno-psykholohichnoho doslidzhennya* [Value orientations of student youth as a subject of socio-psychological research]. *Habitus*. No. 19. pp. 263–270. [in Ukrainian].
8. Rokeach, M. (1972). *Beliefs, Attitudes, and Values*. San Francisco: Josey-Bass Co. 214 p. [in English].

Стаття надійшла до редакції 05.09.2023

"Добрі слова залишають в душах людей прекрасний слід. Вони пом'якшують, втішають і здійснюють серце того, хто їх чує".

*Блез Паскаль
французький філософ, письменник*

"Наука ніколи не була і не буде закінченою книгою. Кожен важливий успіх задає нові питання. Будь-який розвиток виявляє з часом усе нові й глибші труднощі".

*Альберт Ейнштейн
один з найвизначніших фізиків ХХ століття.
Лауреат Нобелівської премії 1921 року*

